زمانی گەردوونی ئێسپەرانتۆ: کورتەیەک لە مێژوو و هزر …
نووسینی: کامە ئاراز ئەحمەد

زمان خاسیەتێکی بایۆلۆژی ئاڵۆزی مرۆڤە. بە شێوەیەکی کلاسیکی و گشتی زمان وەکو کەرەستەیەکی پەیوەندی پێناسەکراوە، بەڵام باوکی زمانەوانی مۆدێرن ‘نەوام چۆمسکی’ دیدەمانی بە تەواوەتی دەربارەی زمان سەراوژێرکرد، کاتێک مەبەستی پەیوەندی زمانی بە سەرەکی دانەنا، چونکە لای چۆمسکی ئەرکی سەرەکی زار بریتییە لە ڕێکخستنی هزری مرۆڤ، ئەمە واتای ئەوە نییە پەیوەندی کەم بایەخ بێت.

کۆمەڵە تایبەتمەندییەکی توانستی ئاخافتن کە لە ئاژەڵانمان جیادەکاتەوە، ڕێگەی پێداوین باشتر ژیانمان ڕابپەڕێنین. ئاژەڵان زیاتر لە ئێستایدا پەیوەندی دەکەن، بە وێنە کاتێک ئاژەڵێک وا هەستدەکات مەترسی هێرشبردنی بۆ سەر هەیە، ئاماژەیەکی دەندانە بەدیاردەخات، جا بە پێی جۆری ئاژەڵەکە، نینۆک یاخود ددانە تیژەکانی وەک ئاماژەی بەرگری و هێرشبردن نیشان دەدات، یانیش دەنگێکی ئاگادارکەرەوە لێی دەنگ دەداتەوە. بەڵام بە پێچەوانەی ئاژەڵانەوە، ئێمەی هەمە سەپیەنس دەتوانین باسی شتانێک بکەین کە ماوەیەکی دوورودرێژە ڕووی داوە، یاخود هێشتاکە ڕووینەداوە و لە داهاتوودا ڕوودەدات، یانیش لە توانامانداییە باسی شتانێك بکەین کە هەر بوونیان نییە لە جیهانی ڕاستیدا.

ئەو ڕۆڵانەی زمان بۆ ڕێکخستنی هزری مرۆڤ و بەتایبەتیش بەستنی پەیوەندی نێوان مرۆڤەکان بە تێگەیشتنی هزری یەکتری، کەچی هەندێک جار تووشی کێشەی لێکتێنەگەیشتن دەبین بەهۆی بوونی چەندەها زمانی جیاواز، ئەوەش حاشاهەڵنەگرە کە زمان هەردەم لە گۆڕاندایە و بە پێی کات زمانەکان دەمرن، نۆژەن دەبنەوە و تەنانەت زمانی نوێ چاو بە دنیا هەڵدەهێنن. ئەم کارلێکە زمانەوانییە سرووشتیانە نابنە هۆی بەیەکگەیاندنی ژمارەیەکی بەرچاوی دانیشتوانی زەوی.

لە ساڵی ١٨٨٧ پزیشکێکی جوی پۆڵەندی بە ناوی ‘لودڤیک لایزە زامەنهۆف’ هەستا بە دانانی زمانێکی دەستکردی مرۆڤ بە ناوی ‘ئێسپەرانتۆ’ و داهێنانەکەی لە دووتوێی کتێبێک بە ناوی unua libro بە کوردی واتە ‘یەکەمین کتێب’ بڵاوکردەوە، نووسەر لەسەر

کتێبەکە ناوی خۆی لە ژێر نازناوی ‘دکتۆر ئێسپەرانتۆ’ داتاشی، جێگەی سەرنجپێدانە کە وشەی ‘ئێسپەرانتۆ’ بە واتای ‘هیواخواز’ یان ‘هیوادار’ دێت. زامنهۆف چەند هۆکارێکی هەبوو بۆ درووستکردنی ئەو زمانە، ئامانجی سەرەکی ئەو بریتیبوو بە ئاشتی گەردوونی.

دکتۆر زامنهۆف پێیوابوو یەکێک لە هۆکارەکانی نەبوونی ئاشتی لە نێوان نەتەوە جیاوازەکاندا بریتییە لە نەبوونی زمانێکی هاوبەش، یاخود لە یەکتر تێنەگەیشتن؛ کەرەستەیەکی سەرەکی لە پەیبردن بە هزری یەکتر و ئەوەی لە ناو کەلەسەرماندا هاتووچۆیەتی، زمانە.

زامنهۆف ویستی زمانێک بونیادبنێت کە ئاسان بێت و مرۆق بە خێرایی و بێ کێشەی بەرچاوی زمانەوانی فێریببێت. چونکە بۆ ئەوەی ئاشتی بەرقەراربکەیت لە نێوان ئەو ژمارە زۆرەی مرۆق، پێویستە دڵنیابیت کە زمانەکە دەگات بە زۆرترین کەس لە چینی جیاواز لە تەواوی جیهان.

زمانی ئێسپەرانتۆ هەندێکجار پێشی دەگوترێت auxiliary language واتە زمانی یاریدەدەر، چونکە زمانی ئێسپەرانتۆ جیا بە مەبەستی ئاشتی، زمانێکی گەلێ سوودبەخشیشە بۆ ئابووری، بڵاوکردنەوەی زانیاری، و لێکتێگەیشتنی نێوان تاکە جیاوازەکان. زامنهۆف لە ‘یەکەمین کتێب’ەکەیدا سێ ئامانجی سەرەکی بۆ زمانی ئێسپەرانتۆ نووسیبوو، بەڵام دواتر بە حەوت خاڵ درێژدەکردرێتەوە لەلایەن بزووتنەوەی ئێسپەرانتۆ لە مانفێستەی پراگی ئێسپەرانتۆ. بەهەرحاڵ، سێ نیازەکەی زامنهۆف بۆ زمانەکەی بریتیبوون لە:

١. ئاسانکردنی فێربوونی زمان بە ڕادەیەک کە فێرخواز بۆی وەکو یارییەکی بێ ماندووبوون بێت.
٢. پێدانی توانای بەژداریپێکردنی زانیاری فێرخواز لەگەڵ تاکی هەر نەتەوەیەک؛ بێگوێدانە ئەوەی زمانەکە لەسەر ئاستی گەردوونی پەسند کراوبێت. بە واتایەکی دیکە، ئێسپەرانتۆ ئامرازێکی ئاڵوگۆڕی دووانی جیهانییە.
٣. دۆزینەوە و خێرا ڕەتکردنەوەی ئەو کەمترخەمییە سرووشتیانەی مرۆقایەتی. وە بەکارهێنانەی زمانەکە بەشێوەیەکی بەرفراوان وەکو زمانێکی زیندوو.

مەبەست لە خوڵقاندنی ئێسپەرانتۆ جێگە لەقکردن نەبوو بە زمانەکانی دیکە، بەڵکو مەبەستی سەرەکی زامنهۆف وابوو کە زمانەکەی ببێتە زمانی دووەمی هەر تاکێکی سەر ڕووی زەوی، چونکە پێیوابوو کە

زۆربەی کێشەکانی مرۆڤایەتی چارەسەر دەکات، لە گیروگرفتە گەورەکانی مرۆڤایەتییەوە، کێشەی ژینگەپەرستی و نەتەوەیی وەک نموونە، بە کێشە خوددییەکان، بە وێنە بێوا بەخێنەبوون لە فێربوونی زمانی دووەم. زمانەکەی زامنهۆف بە بڵاوکردنەوەی زانست و مەعریفە و ئاسانکاری ئابووریش گرنگە.

لە ساڵی ١٩٩٦ لە شاری پڕاگی کۆماری چیک، ڕەشنووسی مانیفێستەی بزووتنەوەی ئێسپێرانتۆ خرایە ڕوو، کە خۆی لە حەوت بنەمای سەرەکی دەبینیەوە، بنەماکان بریتیبوون لەم خاڵانە:

١. دیموکراسییەت: لەم خاڵەدا بزووتنەوەکە پێداگری لەسەر ئەوە کرد کە نایەکسانیبوونی زمان کۆمەڵنیکاسیۆنێکی نایەکسان بەرهەم دەهێنێت لە هەموو ئاستەکان، تەنانەت لەسەر ئاستی نەتەوەییش. بۆیە ئەمان خۆیان بە بزوتنەوەیەک ناوزەند کرد کە گرنگی بە دیموکراتیزەکردنی پەیوەندی دەدەن.

٢. پەروەردەی جیهانی: لەم خاڵەدا ڕایانگەیاند کە زمانی هەر نەژادێک بەندە بە کلتور و لایەنەکانی دیکەی وەک جیۆگرافی و ڕامیاری و، هتد. بۆیە بزووتنەوەی ئێسپێرانتۆ خۆی بە بەستنەوەی نەژاد و ئیتنیکێکی دیاریکراوەوە بەبەری کرد و ئاستی جیهانبینیان بە نەتەوەییبوون ناساند.

٣. پێداگەگی چالاک: بزووتنەوەکە پێی وایە کە تەنها ژمارەیەکی کەم لە فێرخوازانی زمانی دووەم دەتوانن بگەنە ئاستێکی باڵا، بەڵام خوێندنی ئێسپێرانتۆ ئاسانە کە هەموو کەسێک دەتوانێت لە ماوەیەکی کەمدا دەسەڵاتی زمانەوانی زاڵبێت بەسەر زمانەکە، بۆیەش بزووتنەوەکە پێداگربوو کە زمانی ئێسپێرانتۆ کارایە بە بەرەوپێشبردنی توانای پەروەردەیی فێرخوازانی زمانی دووەم.

٤. مەلتیلینگوالیزم (فرەزمانخوازی): زۆرینەی قسەکەرانی زمانی ئێسپێرانتۆ خاوەنی دووزمان یان زیاترن، بەمەش ئێسپێرانتۆ بە نزیکەیی تاکە کۆمەڵەی جیهانە کە تاکەکانی هەڵگری زیاد لە زمانێک بن و فرەزمانخوازبن. بزووتنەوەکە پێی وایە پێویستە قسەکەرانی هەر زمانێک هەڵی ئەویان بۆ بڕەخسێندرێ کە فێری زمانی دووەم ببن تاوەکو ئاستێکی ئاڵوگۆڕی گفتوگۆی باڵا.

٥. مافە زمانەوانییەکان: بزووتنەوەی زمانی ئێسپێرانتۆ پێداگرە لە پاراستنی هەر زمانێک، چ قسەکەرانی زۆر بن یاخود کەم، چ زمانی فەرمی بن یاخود بە پێچەوانەوە. ئامانجیان بریتییە لە پاراستنی مافی زمانەوانی زمانەکان و دژی پێشێلکاری نەژادین دژی زمانێکی دیاریکراو.

□. هەمەجەری زمانەوانی: ئیدانەی هەموو سیاسەتێکی لەناوبردنی زمانێکی دیاریکراویان کرد، چونکە ئەمان لایان وایە پاراستنی هەمەجەری زمان دەوڵەمەندکردنی فەرهەنگی مرۆڤایەتی و جیهانییە. بۆیە لایان وایە کە هەموو زمانێک دەبێت جێگەی ڕێز، داکۆکی و پشتگیریکردن بێت.
□. ڕزگارکردنی مرۆڤ: ئێسپێرانتیستەکان لە مانفێستۆیەکەیاندا پێیان وابوو کە زمان پاردۆکسێکە لە نێوان ئازادکردن و بەدیلگرتنی بەکارهێنەرانیدا، بۆ نموونە کاتێک تۆ بە زمانێکی دیاریکراو قسە دەکەیت هێزێکی زۆرت پێدە بەخشێت لە پەیوەندیکردن بە تاکەکانی تری ناو کۆمەڵگاکەت، بەڵام لە هەمان کاتتدا وەکو زیندانیکردنێک وایە ئەو دەمەی قسەکەری زمانێک دەیەوێت کارلێک لەگەڵ قسەکەری زمانێکی دیکەدا بکات؛ کۆمۆنیکاسیۆن پەکیدەکەوێت.

بۆیە ئیسپیرانتیستەکان خۆیان بە ڕزگارکەران لە قەڵەم دەدەن، زمانەکەیان بەشێوەیەک دیزاینکراوە کە بەربەستەکانی پەیوەندی نەهێڵێت، ڕێگیش دابوکتێت لە کلتوری ناوچەیەکی دیاریکراو بەڵام نەبێتە بەندەی نەژادێکە، بەم شێوازە مرۆڤایەتی چتر وابەستەی سنوورە دیاریکراوە زمانییەکان نابێت.

لە مانیفێستەکەدا بە چڕی دیارە کە ئێسپێرانتۆ ئایدیۆلۆژیایەک نییە زمانێک وەکو زارەکی پیرۆز بسەپێنێت، وەکو ڕۆمانی جۆرج ئۆروێڵ نییە، زمانی Newspeak تاکە زمان و کەرەستەی ڕێکخستنی هزری ئۆسیانیا بێت و بۆ سوودی لایەنێکی دیاریکراو بەگەڕ بخرێت. زمانەکەی زامنهۆف دژە-ئایدیۆلۆژیایە، وە زمانەکە پێویستی بەوە نییە خزمەتیبکرێت و پیرۆز بکرێت، بەڵکو بە پێچەوانەوەیە زمانەکە بۆ خزمەتکردنی مرۆڤایەتییە و هەوڵێکە بۆ ڕزگارکردنی هەمە سەیپییەنسەکان لەو تەنگەژانەی لە سەر هەسارەی زەوی درووستیانکردووە.

زمانی ئێسپێرانتۆ بە سەرکەوتووترین زمانی درووستکراو دادەنرێت، زمانێکە دوو ملیۆن قسەکەری هەیە، لەگەڵ هەزار بۆ دوو هەزار کەس کە زمانەکە ئاخافتنی ڕەسەنیانە، واتە لە منداڵییەوە وەکو زمانی سەرەکی فێریبوون. لە لایەن نەتەوە یەکگرتووەکانیشەوە ئێسپێرانتۆ یەکێکە لە زمانە فەرمییەکان لە پاڵ زمانە سرووشتییەکانی ترەوە.
زمانی ئێسپێرانتۆ بە ڕادەیەک تەشەنەی سەند، کە ئێستا ئێسپێرانتیستەکان خاوەنی جۆرە کلتورێکی جیهانین، خاوەنی وێژەی ڕەسەنن. چەندان پەڕتووک و ڕۆمان هەیە لەسەرەتاوە بە زمانەکە نووسراون، زمانەکە دەتوانرێت هۆنراوە و ڕۆمان و شانۆگەی

پێبنووسرێت. زمانەکە گەرانی پێدەوترێت. واتە زمانەکە لە ئاستی زمانە سرووشتییەکاندا، تەنها ئەوەنەبە زمانەکە زۆر ئاسانە بۆ فێربوون، وە سوودی گەلێ زیاتر بۆ گەیشتن بە خەونی مرۆڤگەرایی گەردوونی.

بەداخەوە ئەو خاڵانەی ئێسپێرانتۆ وەکو ئەوەی زامنهۆف و بزووتنەوەکە لە سەرەتای درووستبوونی زمانەکەوە هیوایان بۆ دەخواست نەهاتنەجێ بە تەواوی. وەڵێ، هێشتاکە ساڵانە کۆنفرانسی ئێسپێرانتۆ دەبەسترێت و تاکی زیاتریش هەوڵی فێربوونی دەدەن، جا تەنها لەبەر ئەوەی حەزیان لە فێربوونی زمانێکی نوێ و سەرنجڕاکێشە، یاخود هەگری ئاشتی و لێکتێگەیشتنی گەردوونین.

دەوڵەت …4… نوسینی جۆزیف پرۆدۆن

دەوڵەت*:
نوسینی جۆزیف پرۆدۆن، P. J. PROUDHON
و: زاهیر باهیر
بابەتی دەوڵەت، سرووشت و ئایندەی:
بەشی چوار

ئێستاش هەر ئەو چەمکی بەجەماعییبوونەیە، کە لە ژیانیانا،لە چالاکییانا، لە یەکێتییانا، لە خودی تاکایەتییانا، کەسایەتییانا – لەناو کۆمەڵیشا وەکو کەسێك سەراپای مرۆڤایەتی دەبینرێت، وەکو ئەوەی کە هەموو مرۆڤایەتی تاکێك بێت-. ئەمە ئەو چەمکەیە، ئەو تێگەیشتنە کۆمەڵایەتی و بوونی مرۆڤایەتییە کە ئەوان باسی لەوە دەکەن و ئێمە نکوڵی لێدەکەین و ڕەتیدەکەینەوە ، هەر بەو هۆکارەشە کە نکوڵی لە دەوڵەتیش دەکەین، نکوڵی لە حکومەت دەکەین و لە کۆمەڵە وەدەری دەنێین، کاتێك کە شۆڕشی ئابووریانە ڕوودەدات هەموو دەستورەکانی دەسەڵاتە پێپیلەڕەکە، ئیتر ئەو دەسەڵاتە لەناو خودی جەماوەرەوە یاخود دەرەوەی جەماوەرەوە بێت ، لە ڕێگای میراتگەریی پادشاییەوە، بێت، یا دەزگەی فیوداڵییەوە، یاخود

نوێنەری دیمۆکراتیانەوە، بێت، ڕادەماڵی و ڕەتی دەکاتەوە. بە
پێچەوانەی ئەوانەوە[پـرۆدۆن مەبەستی نەیارەکـانێتی- وەرگێڕ] ،
ئیمە پێـداگریی لەـسەـر ئەوە دەکەـین کە خەڵـك ، کۆمەڵ، جەـماوەر،
دەتوانێت و دەیەوێت کە حوکمڕانی خودی خۆی بکات ، کاری خۆی بکات،
ئەدای خۆی هەبێت، گەشە بکات و بە پێوە ڕاوەستێ وەکو مر□ق، ب□
دەربڕین و ئاشکراکردنی خۆی بەباشی، لە پەروەردە و ڕۆشنبیرییدا
هەروەها لە مۆراڵی تاکێتیدا، بە بێ یارمەتی و هاریکاری ئەم هەموو
قسەکەرانەی کە پێشتر زۆردار بوون و ئ□ستا ئەرستۆکراتن، کە ناو
بەنـاو خۆیـان بە نوێنەریـان نیشانـدەدەن. ئەم نـوێنەرانە خۆیـان
گەندەڵن یاخود لە حوکمکردنی خەلکیدا، گەندەڵ بوون، ئەوانەی کە بە
ئاسـانی و بە سـادەیی پێیـان دەڵێیـن ختـوکەدەرانی جەمـاوەر،
دیماگۆگییەکان .

لە دوو وشەدا:

ئێمە هەردك دەوڵەتیش و حکومەتیش ڕەتدەکەینەوە چونکە دڵنیایی ئەوە
دەکەینەوە (کە هەرگیـز پیـاوی دەوڵەت بـاوەڕی پێنەکـراوە، یـاخود
بڕیاری لەسەر نەدراوە) کە خۆڕسکیانە لەناو جەرگەی جەماوەرەوە و
چالاکی و کردەی خودی جەماوەر بێت.
لەبەر ئەمەش ئێمە ئەنارشییەت پەسەند دەکەین کە هەر وەکو بەڵگەکان
نیشانی داوە لە نێو ئەوانەی کە وتراوە ئەنارشی باڵاترین سنوری
ئـازادیی و ڕژێمێکە کە مر□قـایەتیی دەتـوانێت بەدەسـتی بهـێنـێت.
ئەنـارشی حکـومەتی خـودی خەڵکییە و لە خۆیـانەوە و بۆ خۆیـان بێ
دەستوەردانی پاشاکـان ، ئەرسـتۆکراتەکان یـاخود دیماگۆگییەکـان،
خۆبەڕیو ب□ریی فۆرمیلەیەکی ڕاستینەی کۆمارییـە. Voix du Peuple,
Dec. 3 1849

بە کورتی:

ئێمە نکوڵی حکومەت و دەوڵەت دەکەین، پەیگیریی و دڵنیایی ئەوە
دەکەینەوە کە خوازیاران و دروستکەرانی دەوڵەت هەرگیز باوەڕیان بە
شونـاسـنامەی کەسـایەتی و سـەربەخۆیی[ئۆتۆنۆمی] خەڵـك، جەمـاوەر،
نەبووە .
ئێمە پێداگریی لەوە زیاتریش دەکەین کە هەموو دەستورێکی دەوڵەت
هیـچ ئامـانجێکی نییە جگە لە بەکێشکردنـی کۆمەڵ بەرەو بـارودۆخی
ئۆتۆنۆمی کە فۆرمێکی جیاوازە لە هەموو شێوەکانی دەوڵەت هەر لە
حوکمی پادشایەتی ڕەهاوە تا دەگاتە نوێنەرایەتی دیمۆکراسیی، کە
هەموویـان هەلـومەرجێکی کاتییـان هەیە، نالۆژکـانە و هەروەهـا
پێگەیەکی ناجێگیریشیان هەیە. هەموویان یەك بەدوای یەکدیدا دێن

قۆناخێك ياخود هەنگاوێك بەرەو ئازادیین، ئەوان جوولەکانی پەیژەی سیاسین بەسەر کۆمەڵانەوە کە بەرەو خودهۆشمەندی و خۆدروستکردن دەڕۆن و کۆمەڵ بەرەو ئەو ئاراستەیە دەبەن.
.
لە کۆتاییدا دڵنیایی لەوە دەکەینەوە ئەم ئەنارشییەی کە ئەمە باسی دەکەین و کە ئێستا دەیبینین بەرزترین پلەی ڕێکخستن و ئازادییە کە لەوەدا مرۆقایەتی دەیگاتێ، فۆرمیلەیەکی ڕاستینەیە لە کۆماریی، کە ئامانجی بەرەو شۆڕش یاخود بەرەو ئەوەی شوبات داوامان لێدەکات، کەواتە لە نێوانی کۆماریی و حکومەتا و لە نێوانی دەنگدانی گشتی و دەوڵەتا، ناکۆکی هەیە .

درێژەی هەیە

....
*لەم نامیلکەیەدا پرۆدۆن ڕەخنەگرنگەکەی دژ بە پێگەی سۆشیالیستە دەوڵەتیەکانی / دەوڵەتخوازەکانی وەکو Louis Blanc و Pierre Leroux دەخاتەڕوو کە لە ژێر وەهمی گواستنەوەی دەوڵەتی- سەروەردا بوون کە سیحراویانە لەلایەن ئەوانەوە دەکرێت بە دەوڵەتی — خزمەتکار کە لە خزمەتی خەڵکدایە، بگۆڕێت. بە بەدبەختی، ئەم وەهمە بە فراوانی و بە زۆری بڵاوبووەوە و تا ئێستاش وەکو هەموو وەهمەکانی دیکە هەر لەگۆڕەمانایە ، ئەگەر بمانەوێت مرۆڤگەلێکی ئازاد و پێگەیشتوو و بەرپرسیار بین، ئەم وەهمە پێویستە ڕەتبکرێتەوە.
پرۆدۆن ئەم تێکستەی لە ساڵی 1848 دا بە فەرەنسی نوسیوە و Benjamin R. Tucker لە ساڵی 1960 دا وەریگێڕاوەتە سەر ئینگلیزی.
منیش لە دەقە ئینگلیزیەکەیەوە گێڕیومە بۆ زمانی کوردی.
خوێنەر لە خوێندنەوەیدا پێویستە ئاگادار بێت کە هەندێك بەگەو ڕستە و وشە کە هاتون، هی خودی دوو نەیارەکەی پرۆدۆنە و پرۆدۆنیش بە تەوسەوە بەرانبەریان، like Louis Blanc و Pierre Leroux ، بەکاری هێناونەتەوە. گەر خوێنەر تێبینی ئەوە نەکات ئەوە ڕەنگە تووشی سەر لێبشێوانبێت کە لە کاتێکدا هەمان تێگەیشتن و چەمك لە لایەن خودی پرۆدۆنەوە و نەیارەکانیشیەوە بەکارهێنراون. لە وەها حاڵەتێکدا خوێنەر وا حاڵی دەبێت ، کە جیاوازییەك لە نێوانی ئەم دوو لایەنەدا نییە .
لە کۆتاییدا دەبێت ئەوەش بلێم ئەم تێکستەی پرۆدۆن بە دیدی ئەنارکیستەکانی ئێستا خاڵی نییە لە سەرنج و ڕەخنە کە ئەمەش لای ئەنارکیستەکان شتێکی ئاساییە، هاوکاتیش بوونی ئەو ڕەخنە و سەرنجانە لە ئەنارکیستیبوونی پرۆدۆن کەم ناکەتەوە. بناخەی بیری

ئەو و دژایەتیکردنی بۆ دەولەت و دەسەلات و داکۆکیکردن لە خودی خۆبەڕێوەبەریی و کاری هەرەوەزیانە و گەلکاریی و مافی تاك، تەسقاندنێك لەو باخی نوسینەکانی پرۆدۆن سەبارەت بەو پرسانە، کەمناکەنەوە. وەرگێڕ.

ڕۆژنامەی شانەکار ژمارە 5

ڕۆژنامەی شانەکار تایبەتە بە یەکەمین فیستیڤاڵی شانۆی کەرکوک خولی جیهاد دەپاک

ژمارە … 5

[لاپەڕەی یەکەم …… .]()

[لاپەڕەی دووەم ……… .]()

[لاپەڕەی سێیەم …………]()

[لاپەڕەی چوارەم …………]()

[بۆ خوێندنەوەی ژمارەکانی تر کلیکی ئێرە بکەن ………….. .]()

سلێمانی و ئەفسانە … د. مەولود ئیبراهیم حەسەن

ئەم بابەتەلەسەرەتادا، لەسەر داوای بەڕێزان نووسەرانی – ئینسیکلۆپیدیای سلێمانی نووسراوە، بەهۆی ئەوەی لەماوەیەکی کەمدا نووسرا زۆر کورترلەوەی ئەگەر بەبەتەواوی ئەفسانەکانی شاری سلێمانی خۆشەویست کە بکەینەوە، هە روەها درێژتریش دەرچوو لەوەی کە بەڕێزان دیاریان کردبوو، بۆیە بەیاریاندا کورتی بکەینەوە، ئەوەیش کە

بەداخەوە ئەوە بە سێ ساڵە ئینسیکلۆپیدیای سلێمانی هەواڵێکی نیە! بەڕای من پێم باش بوو ئەو بابەتەم چیتر دوانەکەوێ و وەک دیارییەک بە شاری سلێمانی لەڕێی ڕۆژنامەی (کوردستانی نوێ) بڵاوی بکەمەوە.

ئەگەر هەر میللەت و ئایین و وڵاتیک ئەفسانەی خۆی هەیە، ئەوا هەر شارو ناوچەو گوندێکیش خاوەنی ئەفسانەی خۆیەتی و لەوەش وردتر هیچ شاخ و ئەشکەوت و دارودەوەنێکیش بێ ئەفسانە نیە! جگەلەشوێنە(شوێنەوار) یەکان ئەوانیش جگەلەوەی مێژوویەکەی – ئەفسانەی مێژوویی – خۆشیان هەیە. سلیمانیش وەک شارو دەوروبەر ئەویش بەشک خاوەنی ئەفسانەی خۆیەتی. کە ئەفسانەکەی بەشێکەلەکەی ئەفسانەی کوردی و ئەفسانەش بەشێکەلە بەشەزۆرەکانی فۆلکلۆری کوردەواری.

وشەو چەمکی ئەفسانە

ئەفسانە: لەبنەڕەتدا ئەم وشەیە ڕیشەیەکی – ئاوێستایی کوردی هەیەو دەچێتەوەسەر وشەی – ئاڤێدستا– ی کەێن و ماناکەشی والێکدراوەتەوە کارلێکەری ئایینی و ستایشی بەدەستەو دوعا وەستانەوەو بەجێهێنانی سروتی ئایینی بەپیرۆزی و هیمنییەوە(گەڕان بەدوای نەمرییدا).. لە ١٥-١٦ئیستا ئەم وشەیەلەکوردەواریدا بو زۆر مانا بەکاردێت، بۆ نمونە:-

ئەفسانە: ئەو چیرۆکەکۆنەی کەپاڵەوانی نائاسایی وەک (دێو، ئەسپی باڵدار، جنۆکەو زۆری تر) ڕۆڵی تێدا دەبینن و کەرەستەی ئەفسانەیی جادوکاری وەک (ئاوینەی دنیابین، کڵاوی سەخرەجن، ئاوی نەمریی و زۆری تر) ڕۆڵی تێدا دەگێڕن و تییدا بەکار دین .

ئەفسانە: ئەو چیرۆکەکۆنانەی پاڵەوانەکانیان خوداوەندن .

ئەفسانە: بەرزترین ئاستی داهێنان و جوانی.

ئەفسانە: شتێک لەواقیعدا نەبووبیت و ئیستاش دەستنەکەوێ .

ئەفسانە: شتی نهێنی و نەزانراو.

ئەفسانە: شتی بێ بنەماو ناراست و پروپوچ .

ئوستورە: ئوستورەش لەکوردەواری بەکاردێت، ئەم وشەیەش وەک هەندیک بەی دەچن عەرەبی نیە ! لەوشەی (اسطوره)وەنەهاتووەو لەبنەڕەتدا وشەیەکی (سانسکریتی)یەو لەوشەی (سوترا =)وەهاتووەگۆڕاوە– سوترا، ستورە، ستر– و زۆر وشەی تری لێدروستبووە(هیستەری =) و (ستێری =)، واتەوشەی میژوو و چیرۆکی لێکەوتووتەوە، لەکوردیشدا وشەی (ستر = ستران)ی لێدروستبووە.

زمانی ئەفسانەی سلیمانی

زمانی فۆلکلۆر بەگشتی و ئەفسانە بەتایبەت زمانی خەڵکەو هە ربۆیەهەموو زارو بنزارو زارۆچکەکان هاوبەشن لە بەرهەمهێنانی فۆلکلۆردا، هەر بەم هۆیە بەهیچ شێوەیەک لەفۆلکلۆردا (زمانی

یەکگرتوو = زمانی ستاندارد)نیە! زمانی ئەفسانەکانی سلیمانیش زمانی شێوەزارو بنزارەجیاجیاکانی شاری سلیمانیو دەوروبەریەتی و ئەوانەی لەکۆندا بەکارهاتوون و ئێستاش بەکاردین .
پێناسەی ئەفسانە:- دەقی ئەفسانەکان
لەلێکۆڵینەوەی زانستی و ڕێبازو پسپۆری□جیاجیاکاندا ئەفسانەزۆرترین پێناسەی بەرکەوتووە، کەچی هێشتا زانایان لەپێناسەکردنی ئەفسانەدا داماون و ناگەنەپیناسەیەک کەتەواوی پێکهاتەوگرنگییەکانی ئەفسانەبخاتەبەرچاو! ئێمەلێرەئەم پێناسەیەبەشێاو دەزانین: (ئەفسانە. کۆنترین وبەرزترین و گرنگترین ئاستی بی
رکردنەوەی مرۆڤە).
دەقی ئەفسانەکان
باشترین دەقی هەرەکۆنی پێش زایین کەبۆ سلێمانی دەستنیشانی بکەین، دەقی ئەفسانەی لافاوی سۆمەرییە، کەلەم دەقەدا نیشتنەوەی کەشتی لەسەر چیای (پیرەمەگروون) ی نزیک سلێمانییەو تییدا ئۆتۆناپشتم ئاوا ئەفسانەکەدەگێرێتەوە:-
شەش ڕۆژو شەش شەو تێپەڕی
هیشتا کەف و کولی لافاو شەپۆڵان دەداو هه موو خوارووی وڵاتی داپۆشیوە.
کەگەیشتینەڕۆژی حەوتەم شڵپ و هۆڕی لافاو کەمی کردەوە
وەک لەشکری دۆڕاوی جەنگ لێکداپچڕا
پاشان دەریاو ڕەشەبا نیشتنەوەلەگەڵ کەف و کوڵی لافاو
ینیم دنیا ئارامە
خەڵکم بینی هەموویان گەڕاونەتەوەبۆ قوڕ
زەوی وەک سەربان پان و لووس بووە
دەمامکم کردەوەتیشک بەر ڕووم کەوت
کڕنۆشم بردوو دەستمکرد بەگریان
فرمیسک بەڕوومدا هاتەخوارەوە
سەیری قەراغەکانی دەریام کرد
لەهەرچوارلاوەچیای-جەزیرە- دەرکەوت
کەشتی لەسەر چیای (نەسیر– پیرەمەگروون) نیشتەوە
چیای پیرەمەگروون توند کەشتییەکەی گرت و لێنەگەڕا بڕوا
(...)
ڕۆژی حەوتەم کۆترم بەرەڵاکرد
کۆتر هه ڵفری ... دواتر گەڕایەوە، گەرایەوەو هیچ جیگایەکی دەستنەکەوت لێی بنیشیتەوە
پاشان ق□ل□□شکەم هه لدا.. سوڕاو لەوەڕاو نەگەڕایەووە

ئەوکات هەموو ئەوانەی لەکەشتی دابوون .. دەرمهینان
کوشتیم کوشتەوەو ئاوی پیرەزم بەسەر(زەقورە- زەقایی- لوتکە)ی چیاداکرد.. (تەها باقر،ل١٥٧-١٥٩).
ئەوەی لەم ئەفسانەیەی سەمەریدا گرنگە، کەشتیەکەلەسەر چیای (پیرەمەگروون) دەنیشێتەوە نەک چیای (گوتی) و کەشتیکەپێلەی-هەوەنی ژیان– لەوە باری خۆی هەلدەریژی.
باوکی مێژووی کۆن (تەها باقر) لەپەراویزدا دەنووسێ: زانراوەکەشتی لەسەر چیای– ئەڕاڕات– ئورارتو دەنیشێتەوە، ئەگەر بەوردی ناوی داستانەکەمان خویندبیتەوە(نەسیر) مانای (ڕزگاربوون) بدا، ناوی چیای نەسیر لەهەوالەکانی (ئاشورناسرپال -٨٨٣-٨٥٩ پ.ز)ی دووەم پاشادا هاتووە، کەدەکەوێتەخوارووی زێی بچوک، لەگەڵ ناوی گوتیەکان ناوی هاتووە، هەندێک لەلێکۆڵەران بە(پیرەمەگروون)ی دەزانن، چیای ناوداری نزیک سلێمانی، کە٤٥کم لە باکووری – شروباک-ی زەدی ئەتەنا پشتم دوورە، ئەو چیایەی کەشتیەکەی نوحی بابلی لەسەرنیشتەوە، بەقسەی (بیرسەس) نووسەری سەدەی سێیەمی پێش زایین، بەناوی(چیای کوردەیین) واتەچیای کوردەکان ناسراوە، کەلەقورئان و نووسراوەسریانیەکاندا کەشتی لەسەر چیای – گوتی – دەنیشێتەوە(گلگامش.ل١٥٧-١٥٩) .
ئەفسانەی جولندی
ئەم ئەفسانەیەڕووداوو کەسایەتیەکانی ێیک کەسایەتی سەرەتای هاتنی ئیسلامە بۆ کوردستان، جولندی پاشایەکەلە(قەڵای جولندی) نزیک سلیمانی حوکم دەکات و لەدوورەوەهەوالەی (ئیسلام و محەمەدی پیغەمبەری خودا و عەلی) دەبیستێ و زۆر خەمبار دەبێت و لەی دەپرسن بۆچی خەمبارە؟ لەوەڵامدا دەڵێ: (ئەمن دەمرم و حەمەدەمینەک پەیدا دەبی و ولاتی من داگیردەکات!!) ئەم ئەفسانەیەدوو دەقی لەبەردەستە، لەدەقی (تحفەی مقفریه) جولندی بەیارمەتی – شەیتان- لەشکری خۆی دەباتەمەدینەولەوێ شەڕ لەگەڵ لەشکری ئیسلام دەکات .
جولندی بەلەشکرێکی گەورەدەوری مەدینەدەدات وبیلالی عەبەشی کەئەمەدەبینێ ناتوانێ بانگ بدات و خۆی دەگەیێنێتەمحەمەد و دەڵێ: (یارەسوڵڵا سەرە منت بێ بەقوربانی سەریێ، بانگم نەدا چارم چیێ؟ لەشکرەکی زۆرم دییێ!).
نەبی دەفەرمووێ بێ بزانەچیە؟ بیلال دەتەوەدەڵێ: سەرکردەی ئەو لەشکرەی کافرەکی جولندییە! پیغەمبەر لەخوای دەپاڕێتەوەمەلایکەتی بۆ بنیرێ و خەندەقی بۆ هەڵکەنن. جولندی کەخەندەق دەبینێ دەڵێ: (سیحری عەلی زۆر تەواوە، ئەو خەندەقچییەبنیاتنراوە؟) جولندی بەئ سپی خۆی لەخەندەقی چل گەزپان دەپەڕێتەوەو کەڵەان بەکەڵان لەمەدینەی دەگەڕێ و کەس نابینێ، دوازدەئەسحابەلەی دەچنەمەیدانێ

جولـندی ههر دوازدەیان دەکوژێ.
پیغەمبەر تەنگاو دەبیت و جوبرائیل بەدوای ئیمامی عەلی دا دەنێرێ.
(حەزرەتی جوبرایل هات بەقاسیدیە، گوتی هاتووم بەرەزای ڕەبییە)
ناگەڕێتەو□هـتا تۆلەی دوازدەئەسحابەی نەکاتەوە.
عەلی دەڵێ:
جولـندی، جولـندییەپەڕقۆزە
ئەتۆ ئەو شەش پەڕەت لەسەری نەبێ پیرۆزە
ئەتۆ مەدینەت بۆ لەمامی من کردووەئاڵۆزە؟
جولـندی دەڵێ ئەمن ڕۆڵەم ڕۆڵەی شێری،
هیچ کەسم پێ ناویری .
هەردوکیان بەئازایەتی خۆیاندا هەر دەڵێن: جولـندی پێشدەستی دەکات و گورزێک لەعەلی دەدات: (جولـندی گورزێکیدا لەتەوقی سەرییەهەتا سینەبەندی بەدوڵدوڵەوەبەئەرزی ڕەق و ئیشکی دابردییە)
ئەوجارەعەلی تانی زولفوقاری دەدات:
کەشیرێکی دەدا لەتەپلی سەری جولـندییە
ئەزرەتی جوبرایل پەڕی وەبەر نەدابا بەڕەزای ڕەبییە
ئەوێ جاری دنیا وەردەگەڕا بەیەکجارییە
بەو شیرلێدانەی جولـندی بەئەسپەوەدوو کەرت دەبی، ئەسحابەبەناو لەشکری جولـندی دەکەون و ئەلی دەڵێ:
بەو خودایەی لایەزانە
دەست هە ڵناگرم لەو کافرانە
هەتا خوین نەبا سەرانە
بۆ ئەوەی قسەی شێر ئەلی نەشکێ:
هاتەئاسمانێ هەوری تاری
رەشێنی بارانێ لێ دەباری
هەروا خوێن دەهات رای دەمالی سەرو جەندەکی لاری تحفەی مظفریه.ل 222-252
پاش ئەوەی هەموویان دەکوژن ئیمام دەلێ: بانوێژەکەم نەچێ، دەچێ نوێژێ دەکات !!
لەم ئەفسانەیەدا بنەما یەکی میژوویی هەیە، ڕەگەزەکانی ئەفسانەزۆرن، شەیتان یارمەتی جولـندی دەدات، مەلایکەت خەندەقی بۆ پیغەمبەر لێدەدەن، جوبرایل بەرەزامەندی خوای لەسەرداخوازی پێغەمبەری و داوای لێدەکات بگاتەهاواری مەدینەی !
لەدەقی (تۆفیق وەهبی)دا بەپێچەوانەی تحفەی مقفریه لەشکری ئیسڵام دەورەی قەڵای جولـندی دەدات و لەشەڕێکی گران بەسەرکردایەتی جولـندی شەڕی مان و نەمان دەکەن، ئەمەیەک ساڵ دەخایەنێ ! سەرکردەی ئیسلام نامەیەک بۆ ئیمامی عەلی دەنووسێ و دەڵێ : (لەتوانای هیچ مرۆڤێک

نیە ئەم قەڵایە داگیر بکات، لەشکری موسلمانان شپرزە بووە، ناتوانرێ داگیربکرێ، مەگەر بە موعجیزەیەکی ئاسمانی! ئەمە چاوەڕێی موعجیزەیەکی ئەوەین، یا ئەوەتە بفەرموون تابگەڕێینەوە بۆ مەدینە). تەفیق وەهبی ل١٩٢

ئیمام کە ئەمە دەبیسی تووڕە دەبێت و داوای بەردەقانی دەکات و لە مەدینەی ڕادوو بەرد بۆ کوردستانێ دەهاوێ، بەرد لە ئاسمانێ دەبیت جولندی و خەڵکەکە موسلمان دەبن، بۆ پاراستنی خەڵکەکێ جوبرایل بە فەرمانی خوای باڵی دەداتە بەر بەردەکان، لێناگەڕێ زیان بەخەڵکەکە بگات. جوبرایل کەمێک باڵی بریندار دەبیت و بەردەکان لە بەردەمی قەڵای دەچەقن !! ئیستا بە بەردەعەلی ناسراون.

لەم دەقەشدا ڕەگەزی ئەفسانە هەن..هەمەدانی دوو بەرد لە مەدینەوە بۆ قەڵای جولندی لە کوردستان پێدانە بەر بەردەکانی جوبرایل.. کاری ئەفسانەیین .

تەفیق وەهبی لە لێکۆڵینەوەیەکی زانستیدا شوێنی (شوینەوار)ی میژوویی قەڵای جولندی دەزیتەوەو دەڵێ دەکەوێتە دووراییی (٢ کم) لە دەرەوەی (سورە قاوشان) لە ڕۆژئاوای باکووری ڕۆژئاوادا، لە یەکێ لە پێچەکان کەڵاوەیەک هەیە، خەڵکەکە دەڵێن: قەڵای جولندی کە یەکێ لە کۆنترین پاشماوەکانە.. تەفیق وەهبی .ل١٧٩

ئەفسانەی ناوی سلێمانی

دەگێڕنەوە لەمێژانی یەکەمی دروستکردنی شاری سلێمانی، لە گەڵ یەکەم قەزمەکێ لە زەوی دەکوتن.. ئەنگوستیلەیەک دێتەدەرەوە، کەسەیری دەکەن دەبینن لەسەری نووسراوە- سلێمان- خەڵکەکە بەئەنگوستیلەی موعجیزەئاساو ئەفسانەییەکەی حەزرەتی سلێمانی دەزانن و هەربۆیە بەناویەوە شارە تازەکە ناودەنێن(سلێمانی) .

ئەفسانەی کەسایەتی مەلیک مەحمود:

مەلیک مەحمود سەرکردەی شۆڕش و ڕاپەڕینی سەرەتاکانی سەدەی بیست. وەک کوردێک و شێخ و موسلمانێک و مەلیکی کوردستان شۆڕشی دژی داگیرکەران و ئینگلیز دەکرد، بەم بەنێویەوە پیرۆزیەکی زۆری لەنێو خەڵک بۆ پەیدابوو، هەر بۆیەکراوەتە پاڵەوانی زۆر ئەفسانە. دایکم زۆرجار دەیگێڕایەوەو دەیگوت: شیخ مەحمود – روحم بەقوربانی بی – کەدەچووە شەڕێ و دەهاتەوە.. پشتبەندەکەی دەکردەوە گولە بەردەبووەوە، چونکە گولەشێخی نەدەبڕی ! کەچی هە موو لایەک دەزانن شێخ لەپێنا بەردەقارەمان بریندار بوو.

نەسوتان لەنێو ئاگردا

خەڵک دەگێڕنەوە.. شێخ نەفی کرابوو بۆ هیند، لەوێ زۆری ئازاردەدەن و دواجار ئاگرێکی گەورە دەکەنەوەو – کافرەکان – ئینگلیز – شێخ دەخەنەناو ئاگر. کەچی ئاگر کار لەشێخ ناکات و هاوار دەکات: سەگ

باوکینەقەسریم دەرم بێنن !!
لێـــرەتەواوی چیرۆکەئەفسانەییەئـــایینیەکەی ئیـــبراهیم پێغەمبەر گواستراوەتەوەو شێخ کراوەتەپال□□ونی ئەفسانەکە.
لەم ئەفسانەیەش ڕەگەزی ئەفسان□ه□ی□و نەسوتانی شێخ لەنێو ئاگر بۆ خۆی ئەفسانەیەکی مێژوویی و ئایینی و کۆن و ناسراوە. هەر ئەم ئەفسانەیەنیشانەی ئەوەیەکەئەفسانەڕانەوەستاوەو بەردەوامە.

2019-04-26

د. مەولود ئیبراهیم حەسەن

سەرچاوەکان :

تحفەئ مزفریە. ئۆسکارمان، هینانەسەر ڕێنووسی کوردی هێمن، چاپی کۆڕی زانیاری کورد، بەغدا ١٩٧٥

گەڕان بەدوای نەمریدا، مەولود ئیبراهیم حەسەن دەزگای ئاراس، هه ولیر2002

الاپار الکامله, توفیق وهبی, جزو الاول, اعداد رفیق صالح, بنکهی زین, السلیمانیه 2006

ملحمه کلکامش, گه باقر, وزاره الپقافه والاعلام, بغداد 1980

شەهید … شیعر: پشکۆ ناکام

„„„„„„„„„„“

لەو شوێنەی خوێنی تۆ ڕژا
لەو خاکەی
تیا گەوزایت
گوڵاڵە سوورە ، ڕوا
هەر زوو لێکرایەوە
بۆ جوانی
بۆ بۆن خۆشی شەوانی سوور
بە یەخەی یارا کرا
چەپڵەی زۆر بیسترا
بە فرمێسکی تیمساحاوییەوە

لەسەر تۆ زۆر ووترا
چەپڵە بۆ تۆ
گوڵاڵەکەش بۆ ئەوان
بۆ ئەو شەوانەی
بە ڕەنگی خوێنی تۆ
تا شەبەق بەزمە
بەزمی شەوانەی ئەوان
و
هەرگیز لە یاد نەبوونی تۆ

لەو شوێنەی
خوێنی تۆ ڕژا
زیاتر لەو خوێنە
فرمێسکی دایکت ڕژا
فرمێسکیان هێنا
کردیانە پۆستەر
کردیانە کتێب
کردیانە لیست
دوا جار کردیانە دراو
قاسەکانیان پێ پڕکرا
تا ئەو لێوارەی لێی ڕژا
بژی شەهید.....!!
نەمرە شەهید...!!
بونە دروشم
و
هەر جارەی لە بۆنەیەکا
مێشکمان کاس ئەکا

بۆ نەهێشتنی سەهۆڵبەنگانی
ژیان.....
خوێنت ڕژا
ئەمڕۆ بۆتە کورەی گەرما
بۆ جێ خەوی
ئەوان

پەڵە هەوری بەهاریش
لە ئاست خوێنی تۆ
گریا....و گریا

ویژدانیش
وەک دایکە جل رەشەکەی تۆ
واقورماوو..مات
ئینسان بۆ ئەبێ بکوژرێ
بۆ...
پێش ئەوەی بشکوێ
گوڵ بۆ هەڵوەرێ
بۆ..

ئەمڕۆ ئەوان
بەناوی تۆ
و
هەزارانی تریش

بە وێنەی تۆ
و
سەدان هاوڕێی تریش،
دەنگیان بەرز…
قوڕگی پڕ لە شۆڕشگێڕی
و
شتی تریش
مایک بەر ناکەوێ
بژی شەهید..سەربەرزە شەهید
دوای چەپڵە و سروودیش
کێ لەبیرێتی
کەی کوژرای تۆ..!!!
بەس دایکت ئەزانێ
یەکەم بڵێسەی سووتانی جەرگی
ئەو ساتە وەختە بوو
کە خوێنت تێکەڵ
بە خاک بوو
بوو بە ئارامگای تۆ
دوێنێ سوێند بوو
ئەمڕۆ دروشمە خوێنی تۆ
ژیانیش
بۆ ئەوان هەر دروشمە
تۆش بووی بە ڕەگ

بۆ خاک
وەک ئەو گوڵاڵەیەی لێی ڕوا
تۆ شەهید
و
ئەوان ، ئەوان و شتی تریش
“”””””””””””””’

MAY/2019

پیـــاوێک بە چـــراوە … گۆڕینـــی: محەمەد بەرزی

مـــنداڵە زیرەکەکـــان : ڕۆژێـــک لە ڕۆژان لە گونـــدێکی پچکۆلەی ئاوەداندا ، پیاوێک بە تەنها دەژیا ، بەڵام بە داخەوە ئەم پیاوە نەیدەتوانی هیچ شتێک ببینێت ، چونکە هەردوو چـــاوەکـــانی کـــوێـــربـــوون . جا هەر کاتێک بەشەو بهاتایەتە دەرەوە ، چرایەکی □وناکی لەگەڵ خۆیدا دەگێڕا .

شەوێکیـــان ، کە زۆر تـــاریکبوو لە میـــوانی خێزانێـــک دەگەڕایەوە بۆ مـــاڵی خۆیـــان ، بە لای چەـــند گەنجێکدا تێپەڕی . کـــاتێک گەنجەکـــان چراکەیان بە دەست ئەم پیاوە نابینایەوە بینی ، کەوتنە پێکەنیین و گاڵتە پێکردن پێی . یەکێکیان وتی : (ئەرێ مامە گیان ، خۆ تۆ لای خۆت کوێریت و هیچ نابینێت ، جا توخوا پێم ناڵێیت ئەو چرایەت بۆ هەڵگرتووە ؟) . پیاوەکەش لە وەڵامدا وتی : (بەڵی ڕاستە من کوێرم و هیچ شتێک نابینم ، بەڵام ئەوی ڕاستی بێت ، ئەم چرا □وناکەم بۆ کەسانی بێ ئاگاو و نەزانی وەک تۆ هەڵگرتووە ، کە لەوانەیە بە دوو چاوی ساخەوە کەسێکی نابینای وەک من نەبینی و خۆتم پێدا بکێشیت و تووشی زیان و ئازارم بکەیت ، جا ئێستا تێگەیشتیت بۆـــچـــی ئـــەم چـــرایـــەم هـــەڵـــگرتووە ؟) .
پیـــاوە نابینـــاکە بەم وەڵـــامە زۆر جـــوانەی ، هەمـــوو گەنجەکـــانی تەریقکردەوە و دەستبەجێ چوون داوای لێبوردنییان لێکرد .

جا منداڵە ئازیزەکان : پەندی ئەم چیرۆکە لە وەدایە ، ئێمە نابـێ بەر لە تێگەیشتنی ڕاستییەکان بڕیابدەین . بۆیە پێویستە فێربین بە

دواداچوون بـۆ ڕاستییەکان بکەین و ئنجا بڕیاری خۆمان بدەین .

تێبینی : ئەم چیرۆکە لە ئینگلیزییەوە کراوە بە کوردی و ناوی نووسەری لەسەر نییە .

نامەکانی ئیشق … 15 … سەردار جاف

هەموو بەیانییەك

33 – بەیانیت بە تریفەی هەستەکانم جوان ، بەیانیەك خەمڕەوێنی دڵتەنگیت بێ، بەیانیەك ئیدی ئەم ژنکوشتنەی نیشتیمانی خۆمان نەبینین، ئیدی ئەوە باهۆزە و گێژەڵوکەی خەرەندی کەڵچەری من و تۆیە، نازدارەکەم دەزانم چەند خەم لە خۆ کوشتنی ژن یا لە ژنکوشتن دەخۆی ، ب□□ات بە بارتەقای ئەو لە پاشینەی بیر و ئاوەزی هاوەڵانمان ڕۆنیشی خاك دەبن، دەزانم ئاسودەییەکانتان دەشێوێنێ، ئەدی لەم سپێدەوە بۆ بە کۆڵێ هومێدەوە بەر دەرگات لێ دەگرم، ئەوە لە هەگبە و فەرهەنگی منا نەك کاڵ بۆتەوە بگرە هەر بوونی نەبووە، ئاسوودە و بێ خەم بە لە بری کوشتن ژیانی بەختەوەری و خۆشەویستی و ئیشق و ڕێزگرتنم بە دیارییەك بۆ هەڵگرتووی تا هەتایە لە ئامێزتا بخەمڵێ، ئەوە وشە گوڵەکانن دەبنە چەپکە دەستی تووڕە بوونم و لە بەرۆکت دەدرێن، ئەوە شایی و ڕەشبەڵەکی پێکەوەییمانە خەم لە دوێنێی رۆژهەڵاتیمان دەخوا، بەیانییە و گۆرانی و مۆمی ژیانێکی نوێ بۆ خۆمان هەڵ دەکەین ، ئەوە بیرە نامۆیانەیش دەبێ ببنە تەرمی ئایندە و بیسڕینەوە لە شادەماری ئەو ئاوەزە پوچەڵانە، چونکە گوڵی تۆ بۆنبارانی نەك پاخچە و دیوانسەرا دەکا، نیشتیمانیك پڕ شانێل دەکا… 2 / 4

34 – بەیانیت ڕەنگی هەناری گرتووە و لێم بووی بە پەروانە و بە دەوری شەم دەخولێیتەوە، ، چ دەبێ تا ئێرە و ئیدی تەواو بێ شەم بە دەوری پەروانە بخولێتەوە، هەتا خەم بوخچەی نەهامەتی خۆی بپێچێتەوە و چیدی بەر دەرگات نەگرێ، باڵەکانت ڕەنگین بکا، تا

ڕەونەقتر و بە گوڵترین هێزی فڕینی هەبێ، با بە بەخشندەییەوە لە ڕوخساری گزنگ بچێ، هەر لە ژوانی گەڵامان بنێ و بتکێین بە سەر چرای ڕۆژگار، دونیا تەژی بێ لە ئەوین لە ئیشق و لە سۆز و کەفوکوڵی پاکی و جوانی و بەرائەت، لە قوڵایی ئیشقمانەوە پێناسەی ژیان بۆ ئەوانی دی بکەین، مەموزین لە نیشتیمان نەبڕین، ئاوا مەیلی ڕەگ و بناغەی ئەو هەستەمان هەبێ، بەستە بۆ کیژی سەرچۆپی و کوڕی شوان بڵێینەوە، بەیانیت جواندار لە گوڵ گوڵتر......4 / 4

35 – ئەم سپێدە ڕەحم تەنافە و ژێی قژی خاوتی بە سەر خۆیدا داوە، لەو لایشەوە هەردووکمان هێدی هێدی گوێڕادێری دەنگی مامڵێین ئەو شەوانەمان وەبیر دێنێتەوە کەوەك زوڵفت سیاپۆشن و تەنها مۆمی ڕووخسارت ژووری پێکەوەییمان ڕۆشن دەکاتەوە، ئەم بەیانییە لە شەرمی سووری کوڵمەکانت دەڕوانمە شقڵی سەر سینەت تا تەواو بڕنی ژنێتیت بە هەناسەمەوە بلکێ، ئەم بەیانییە نیگایەکت بە دەم خەیاڵەوەئاشنای پەڕینەوەی دەریایەکم دەکا ڕووە و جەمسەری باکوور هەڵمدەبڕێ، هێند وێ و کاسم حەوسەڵەم نەماوە ، سەرم وەك جاران بە خۆمەوە نییە، نە لەسەری مرۆڤ دەچێ نە لە بەردی باراش، سەرێك لە شەمبازیام وەرگرتووە، وەك مزراح دەخولێتەوە و واق وڕماوی نیگای پڕ تریفەیی و جوانی و ڕەونەقی ئەو ڕووخسار و قەد و قامەتەم، دەڵێی لە بەردەم فرۆشگای تەمەن ڕاماوم، زەنگی مۆبیلەکە ڕایچەنیم هەستەکانی تۆی پێ ناسانمەوە، ئیدی خەیاڵدانم قووڵ قووڵ بوویەوە بە تاڵ تاڵی پرچتا خۆی شۆڕ کردۆتەوە خەندەی لێو و ڕتووشی گەردنتی تێکئاڵان ئیتر چاك حاڵی بووم کە لە گوڵ گوڵتر تۆی ئەزیزم ......7 / 4

36 – بەیانیت جوان و خومار و مەستی تێکئاڵانی شەوێکی دوور و درێژی پاییزان، مەیلەکانم ئەم بەیانە سەر بە تونێلێك دەکەن تەمتومانی سپێدە دەسڕنەوە، تەمی هەور سەر لە نوێ سەرەتاتکێی نیگاکانت دەکا تا تاریکی بنێژێ، بە سەر باڵی پێکە شەرابەوە سەما مەستمان دەکا و لەنجەکانت دەمفڕێنن، بەیانییە و گەلاوێژ چاوی خۆر دەبەستێتەوە و هەناسەت چاوشارکێم لە تەك دەکا، هەموو گرێکوێرەکانی لوغزی ئیشقمانمان بۆ دەکەنەوە، تۆ ژنە میهرەبانەکەی قەڵا و منارەی هەولێر و بن چیای سەفینی ، کەچی تەنها لاپەڕەی یادەوەرییەکان بۆ یەك دەنوسینەوە لە پەنجەرەی دیداری خەندەکانمەوە قاوە تاڵەکانی یەکدی بە ماچە هەنارییەك شیرین دەکەین ، ئەو ماچەی لە خەون و خەیاڵەوە بوونە لامیسەی جەستە و بەیانی پێ بەیان کردین، ئەو بەیانەیش بە جوانی جوانیت ڕاناگا لە دامێنی ناخی بێگەردت غلۆر دەبێتەوە ، دەبێتە سەرە ڕێی ئاشقان و ئەو گوڵەیش بچنەوە هێشتا بە گوڵی تۆ ناگا ......4 / 4

37 – کازیوەیەك نییە پیاسەکانی تەنیاییم لە سۆراغی ئەو هەستە بە ئاگایەتەوە وێڵی شەقام و کوچەکانی نیشتیمانی غوربەت نەبێ، ئەم بەیانییە تەنیاییەکانم بە ئاودامانی هەناسەتەوە هەڵواسیوە، سۆراغی تێفکرینە وەنەوشەییەکانی ماچی ئەبەدییەتی گەڕەلاوژێیانەت دەکا، بە تەلیسمێکی قەتیساوی خۆرەوە لکاوە و هەڵوەدای تروسکایی هەنگاوە ڕەشەکانی دەم زویر بوونی ئاتەشگایە، کە تەنیا ناخی من دەبرژێنێ، لە قوفڵی کڵۆمدراوی بەزەیی دەگەڕێ کێلونەکەی بگۆڕێ و بە سانایی دەست بە باخچە ژاوەژاوەکانی گەڵاوە بگرین، من و تۆ وەکو گەڵا نەکەوینە سەر زەوی، لێ خولیاکانی بەیانیانمان تەمەنێکی بە کێرد سەربڕاوی بێهودەن، زیز بوون و ئاشتەوایی دوای ئەوە پەردە شەرمنییەکان ڕادەماڵی و هاوژینی ژینمان جاڕ دەدەی، ئەم بەیانیەمان لە هەموو گزنگێ روونتر دەکاتەوە، وەلێ ژوورەکەم گوڵێکی تێدا ڕواوە لە گوڵ گوڵترە …. 9 / 4

38 – بەیانیت جوان… بەیانیت ئاوێتەی ڕۆحی من… بەیانیت ئەندێشەی شەو و ڕۆژانم …. جوانیت ئیلهامی شیعرم، هەناسەت نوکی قەڵەم و ڕۆحت دەفتەری نوسینەکانم، سینگت کتێبخانەی کتێبم….

جوانیلەکەم… دوو ڕۆژە ئافاتی مەرگ تێمئاڵاوە، نازانم ئەو زویر بوونە لە کام یاخیبوون و هەڵەوە ئیلهامی وەرگرتووە، لە کام ژیلەمۆی منەوە پێیەکانتی ئەزیەت داوە و لە دڵەوە داخورپاوی و ئەو ئازارەی بە دڵی میهرەبانت گەیاند…. پەنجەکانم هەڵوەرێن کە بێ ڕێزیان نواند و خەمیان کردە دیاری ، لە بری نوقڵانەی خێر ئاتەشگای لە دڵم کردەوە، شیرینەکەم……. گەر نیازت وایە لە دەرگای دڵتەوە سنووورداشی ئەو دیوی ئەوینم بکەی …… ئەوا من لە پەنجەرەی چاوەکانتەوە دەخزێم و ئاوێتەی ناخت دەبم و گڕی ئیشق خۆش دەکەمەوە و لە خەڵوەتی ئەوینی ئەبەدییەتتدا هۆگر دەبمەوە…. تۆ ئەو جوانەی گوڵت پێ ناگا، دەڵێم داڕزێ و هەڵوەرێ دەست و پەنجەکانم کە نمەك حەرامی بە بوون و باڵات بکەن.12/4

39 – لە تەك ئەم بەیانەدا…. لە چاوە نێرگزیەکانتەوە نمەی تۆخبوونەوەی ئیشق تۆو دەکەم و بەری ڕەنجی ماندوو بوونی دڵ دەسکەنە بکەین، لێوەکانمان سڕسڕ و بتەزێنین تا لە دوو ڕۆژی دابێ بە یەکدی گەرم گەرم ببنەوە و تینوێتی خۆیان بشکێنن، ئامێزم لە بەر سەرمای بەیانیان بڕچێنم باشەختەی نیشتیمان زەفەری پێببا لە ڕاموسانی باڵاتا خاو دەبنەوە، پێکڤە گەمە بە ئاونگەکانی سەر سینەی یەکدی بکەین، لە چیمەنە توکنیەکەی سەر سینەم ئەفسونەکانی خۆتی تیا بنوێنە، با ترپەی دەنگت پەلکێش و نغرۆ بوونی ئاوێزان بوونمان بکا هەناسەمان لە باوەشا کۆتا بەگڕوگاڵی خۆیان بێنن و ئەشك ڕشتن تووڕ بدەن، ئەم بەیانە هەردوو بەدەم ئاسۆوە سوور

بچینەوە، وەك مەرقەدەكەی سەر دڵم سپی سپی كزە بای سەردی دەم سوبح بهۆنینەوە، لە لەرەی كازێوەوە نێوانی لێوەكانمان گەزۆی شیرین هەنگوینی لە شەرمانا بتكێننە سەر زەوی، برین و زامی ئاشقان بە بۆن و ڕەنگی گوڵینت ساڕێژ بكە ، تۆی لە گوڵ گوڵتر. 15 / 4

40 – بەیانیت نەباتی وەك ئەو ڕۆژانەی دەتدواندم، ئەم سپێدە سینەم لە گەڵ هاڵاوی هەناسەم نامۆن بە یەك، دوا ترپەی دڵی غوربەتیم بە شەبەیخونی نێو شەبەنگ دەئاڵێنم، دەمێكە هەستەكانم بە دووت ڕا دەكەن و وێڵ و عەوداڵ و لە سۆراغن ئەی غوربەتتر لە من نە دەتگرنەوە نە دەتبیننەوە، نازانم لە خێڵی خێوی یا نەبوونێكی هەڵتۆقیوی، وا نووزەی چرا تۆڕم لێك دەنێم و تۆ هەر دەرنەكەوتی سوعبەتەكانی دەسلەملانێی پێش نوێژی زویر بوون نۆژەنكەیتەوە، وا هەزاران جار غەریبی تۆ دەكەم و مەیلەكانت نوستوون و نامدوێنن، پێم بڵێ ئەمە كامە ئەوین و ئیشقێكە ڕێی خۆی ناگرێتەوە، تۆ وەرە و بنۆڕە بەیانیانم چ بەستەڵەكێكی جەستە و روحێكی گڕ تێبەربووی كۆست و كۆتەڵ و ڕەشپۆشی دۆراندۆری گرتووم، ئێ تۆ لە ئازاری من ناگەی یا سزادانت بە باڵای هەتیوی بێ تۆییم بە بەرا بڕیوە، ژن كە لە گوڵ ناسكتر بوو دەبێ بەزەییەكانی ناسك و ڕۆشن بێتەوە، خۆ من بێ تۆ و بێ بزە و خەندەكانت لە مر□ق بوونم كاڵ دەبمەوە ....

سەردار جاف